

Esperanto kiel moderna ilo por formado de societo

Philipp Sonntag

Dum miloj da jaroj, multaj homoj tutmonde sentis sin preme minacataj. Ili stoike al kutimiĝis al tio. La planedo estas en la antaŭ-civilizacio. Bedaŭrinde, ĉi tio estas konsiderata sufiĉe kutima por multaj homoj.

Tute ne estis kutima por L. L. Zamenhof. Lia ilo por racia paco estis Esperanto. Li invitis nin esti la esperantistoj, la esperplenaj. Tio estis mirinda perspektivo de sukcesa feliĉo.

En mia artikolo mi provas kompletigi ĉi tiujn klopodojn traktante la psikologiajn defiojn kun Immanuel Kant. "Kompreneble" nacioj reprezentas interesojn. Por la homaro, oni unue devus anstataŭigi la "Unuiĝintajn Naciojn" per la "Unuiĝintaj Homoj". Ili venus de malsamaj nacioj sed sentus sin kiel komuna grupo. Kiel familianoj, kiuj, kvankam suferas streson sur troloĝata planedo, ofte sukcesas helpi kaj konsoli unu la alian.

Kiam L. L. Zamenhof komprenis, ke ni ne sukcesas fari ĉi tiun progreson, li disvolvis homaranismon, sian filozofion de praktika etiko. Tamen, dum pli ol cent jaroj ni esperantistoj vane provadis. Kiel ni povas veni el ĉi tiu sakstrato? Alia filozofo faris fundamentajn konsiderojn pri tiu ĉi dilemo. Helpe de la kvar bazaj demandoj de Immanuel Kant, ni povas esplori, strebi, testi kaj finfine klarigi niajn sociajn rolojn: Mi selektas kvar ekzemplojn pri traktado de defioj. Uzante la kvar fundamentajn demandojn de Immanuel Kant, ni povas esplori, strebi, provi, kaj finfine klarigi niajn sociajn rolojn. La ekzemplajn provojn mi prezentas en kvar ĉapitroj, por nuntempo:

1. Kion ni povas esperi? Kiel ni povas vekti esperojn?
2. Kion ni kapablas scii? Kio devus resti senŝanĝa, sed esti uzata pli bone?
3. Kion ni faru? Eŭropo bezonas "simplan eŭropan lingvon"
4. Kio estas la homo? Kun homaranismo inter vivogravaj riskoj kaj etikaj esperoj.

1. Kion ni povas esperi? Kiel ni povas levi esperojn? Konstruu esperojn!

La homoj povus anstataŭigi la establitan politikon de intereso per la multe pli interesa kaj agrabla enhavo de homaranismo – tuj kiam ili kune etike atentis ĝin. Ni estas tre for de tio. Sed por socie engaĝitaj kaj veraj esperatistoj, helpe de homaranismo, ĝi fakte ne devus esti granda problemo. Tio estus helpema modelo por ĉiuj tutmonde. Kaj tio estus helpo por konstruado de "Konfido-Konstruaj Mezuroj" (KKM). Bedaŭrinde, KKM estas nuntempe en sakstrato.

La solvo devas esti lingve simpla kaj eleganta, same kiel politike neŭtrala kaj justa por la civilizacio. Bonaj antaŭkondiĉoj por tio estas Esperanto kun pragmate ĉiam pli sukcesa homaranismo. Kiam mi eklernis Esperanton, oni promesis al mi, ke estos tiel facile, ke mi baldaŭ povus flue paroli kun multaj homoj. Sed tio absolute ne ĉiam veras. Mi observis, kiel lingve spertaj esperanistoj, kiuj estis multfoje spertaj kaj parolis tre rapide, bone kaj senteme komprenas unu la alian – sed ofte mi apenaŭ povis kompreni pri kio temas. Ni klopodu: paroli nature, malrapide kaj klare. Tie ni povus esperi: ke Esperanto povus esti solvo por lingvaj problemoj? Estas perspektivoj por ĉi tio,

Eŭropo bezonas "simplan eŭropan lingvon".

Bildo kaj copyright de artisto Sonny Sonntag

2. Kion ni povas scii? Kio devus resti senŝanĝa kaj esti uzata pli bone?

La lingvaj reguloj de Esperanto jam estas planitaj por esti kiel eble plej praktikaj. Ĝi ne povus esti pli bona. Sed kion ni povus pli bone fari uzante Esperanton? Tio ŝuldiĝas al la parolmaniero, kiu estu ĉiam fonetike klara, lingve malambigua, politike diplomatia, kaj ĉefe persono-al-persono bonfare.

Mi scivolas - kiel verŝajne faras la legantoj – ĉu Esperanto povus mildigi tian kaoson. Sendube estus bonege. Esperanto krom tio volas kontribui al io alia, nome al la "Unuiĝintaj Homoj (UH). Tiusence ĝi ĝojigus nin samtempe kontribui al UN, precipe Unesko. Nacioj estas, por tiel diri, "apartaj homoj".

La kutima politiko de intereso tro koncentriĝas pri tio, kio ilin dividas. Ĉi tio eĉ ofte aparte klare validas por Unuiĝintaj Nacioj (UN). Ĉiukaze ni volas uzi Esperanton, ĉar ĝi povas pli bone kunigi kaj repacigi homojn. Do, kion ni volas eviti eble plej multe, estas lingve "krokodili".

3. Kion ni faru? Eŭropo bezonas "simplan eŭropanan lingvon"

Nia fundamento estas ĝis nun la lingvaj fortoj de Esperanto kombinitaj kun aminda hobia kulturo. La kutima ĝuo de Esperanto kiel speco de hobia kulturo tute ne estas malĝusta: per amika kunvivado en la ĉiutaga vivo, homoj el diversaj civilizacioj alproksimiĝu unu al alia. La sekva paŝo devus esti tiam akordigi tutajn etnojn reciproke el tia natura bazo. Tamen ĉi tio plejparte mankas.

Komuna Civilizo Kreas Esperon - Bildo de Sabine Kaemmel

Enkorpigante humanismon kaj homaranismon komplete, ni povus pli bone akordigi kaj peri juste kaj diplomatie al paco.

Unu varianto povus esti grupoj de esperanistoj, el kiuj ĉiu konas unu la alian en specifa areo de kompetenteco aŭ intereso. Estus evidente, ke ili kiel spertuloj kaj esperantistoj povus pli bone trakti la defiojn kaj rigorojn de la politiko de intereso, nome en aparte justa maniero.

4. Kio estas la homo? Kun Homaranismo inter ekzistecaj riskoj kaj etikaj esperoj

Etiko rilatas al

- kaj objektiva justeco
- kaj subjektiva volemo kaj preteco por justa kaj bonfara interago kaj traktado reciproka.

Provoj religiaj estas disvastigitaj tutmonde: Tamen ekzistas amikaj religioj kiuj kongruas kun ĉiuflanka ekzempla Dio. Aliflanke, ekzistas tiel nomataj "sanktaj skribaĵoj", kiuj adoras kruelajn, venĝemajn "diojn" - tio estas blasfemo.

Homaranismo estas fundamenta por Esperanto. Ĝi estas racie pravigita por harmonia socio kaj estas ligita al la interna homa sinteno kun amo, precipe karitato. Kiel tio povas esti atingita efike?

Tio signifas, ke ni kiel homoj, kaj precipe ni kiel esperantistoj, devas pensi pri tio, kiu ni volas esti:

- Aŭ aktivaj detruantoj de ekologio, klimato, homaro kaj multaj vivestaĵoj. Sen espero por niaj posteuloj.
- Aŭ zorgaj prizorgantoj pri ekologio, kun bona klimato, vivebla socio por homoj, bestoj kaj plantoj.

Ĝuste ĉi tio estas la moderna defio. Esperanto havas fundamentajn respondojn al tiu demando.

#

George Orwell montras lingvajn riskojn dramece en sia romano "1984". Li uzas NOVPAROLO, lingvon kiun li kreis ne laste el siaj konoj de Esperanto. Orwell havis kontakton kun esperantistoj. Li estis fascinita de tiu ĉi lingvo. Li evidente adoptis iom el ĝi por sia lingvo "Novparolo" en sia romano 1984. Ekzemple, la prefikso "mal-" ŝanĝas signifojn en ambaŭ lingvojn en la malon.

Ĉu io pozitiva povas okazi, se oni ne rekonas la arbitrecon en la tekstoj de legendoj kaj fabeloj, aŭ se, kiel "kredanto", oni simple akceptas deklarojn kiel faktojn? Jes,

okazis historie, kie religiulo havis akran senton pri la strukturo de etikaj veroj kaj, surbaze de tia beno, provis plibonigi sian socion etike. Ĉi tio povus esti atingita nur per la ideo de forta kaj justa Dio.

Ĉefekzemplo estas la eklezia patro Aurelius Augustinus. Li vivis de 353 ĝis 430. Li kapablis esprimi sian engaĝiĝon en lingvo preskaŭ ĉiela kaj lirika. Aurelius Augustinus (de: "Ĉieliro al Dio", red. Ladislaus Boros, eldonejo Patmos, Duseldorfo, (2001), kovrilo):

"Kaj la averto venis al mi reveni al mi mem, kaj mi eniris, en mian plej internan estaĵon. Mi eniris kaj vidis per la okulo de mia animo, kiel ĝi estis malforta, alte super mia spirito, la senŝanĝeblan lumon, ne ĉi tiun ĉiutagan, tutan karnon videblan...

Kiu konas la veron, tiu scias, kaj tiu, kiu ĝin konas, konas la eternecon. Ho eterna vero kaj vera amo kaj amata eterneco. Estas vi, mia Dio! Mi sopiras vin tage kaj nokte. Tuj kiam mi ekkonsciis pri vi, vi deturnis la senpovecon de mia rigardo, ĉar vi brilis potence en mi, kaj mi tremis pro amo kaj hororo."

Augustine plurfoje emfazis bonfaradon kiel decidan forton. Ni povas demandi nin pri homaranismo: Ĉu mankas al ni tia sindonemo?

Li emfazis bonfaradon kiel decidan forton. Kaj li konvinke kaj intense luktis por aliro al sia Dio – malgraŭ ĉiuj duboj, ĉar la "signaloj de Dio" ne atingis lin eksplicite en klara lingvo. Li devis plurfoje mergi sin en neklarajn antaŭsentojn kaj ĉerpi forton el neklaraj espero (!), kaj fortigi sian propran komunumon kiel episkopo de Hipono. Ni povas demandi nin pri homaranismo: Ĉu mankas al ni tia sindonemo?

#

Philipp Sonntag / kiel aŭtoro: Profesie li ekzamenis - ankaŭ lingve – kaj eskaladojn al krizoj kaj militoj, kaj ankaŭ la kulturon de rememoro post amaraj suferoj. En 2008 li interesiĝis pri Esperano. Kiel futurologisto li longe estas parto de la provita tradicio de interfakaj konsideroj.